

CASTELL DE SANTA FLORENTINA. 1840

La pèrdua del castell

Novembre de l'any 1840. Els últims raigs d'un sol tímid desapareixen rere les muntanyes de Canet de Mar i el capvespre esdevé fred i humit. Una llum tènue impregna el bosc de roures i alzines centenaris que envolta el castell, una antiga casa forta del segle XI. L'ombra de les torres s'expandeix per damunt les figures fràgils d'una mare i dels seus sis fills que contempen, silenciosos, el casalot medieval. La mare és Teresa Vila i Misser, filla d'una nissaga de terratinents. Vesteix un abric sobri, llarg fins als peus. Un xal de llana gruixuda sobre les espatlles i un barret discret la protegeixen del fred i de la humitat. Fa tot just dues setmanes que la senyora Teresa Vila ha quedat vídua del comerciant Ramon de Montaner i Esteva, Ciutadà Honrat de Barcelona.

La mare i dos dels sis germans seuen en un banc de fusta que el masover ha tret de dins la capella. És l'última nit que passaran al castell.

De sobte, la Teresa deixa anar un plor desconsolat.

—Mare, no patiu per nosaltres. En Pere ens ajudarà —li diu la filla gran prement-li fort les mans tremoloses.

—Ja no ens queda res, ho hem perdut tot Maria, tot —es lamenta la Teresa amb un fil de veu.

El seu esperit de dona lluitadora no pot defallir, ara no. Ho sap. Però avui, la pena per la mort sobtada del marit, uns dies després de perdre tots els negocis i els privilegis, a la Teresa li destrossa l'ànima. Acompanyada per la Maria i per en Ramonet, el cinquè dels sis fills, observa amb el cor encongit el castell que ha estat propietat dels Montaner al llarg de diverses generacions.

El color rogenc del cel embolcalla les muntanyes i el fred s'intensifica. Ara, les ombres de les torres abracen la figura homogènia de la Teresa i els dos fills com si els volguessin protegir del futur incert que els espera. En Ramonet s'abraça a la cintura de la mare i li fa una promesa.

—Mare, aprendré un ofici i em faré ric com el pare i recuperaré el castell.

—És clar que sí Ramonet, és clar que sí —li respon abraçant-lo fort amb l'instint protector de mare.

—Però del nostre llinatge, ningú se'n recordarà mai més, mai més —es diu a si mateixa perquè el fill no l'escolti.

Però en Ramonet l'ha escoltat perfectament. Té vuit anys i ja és del tot conscient de la desgràcia familiar, de la manca de diners, de la dificultat de la mare per mantenir-los a partir d'ara. Comprèn que la mort del pare els ha deixat sense res i que els ha arrossegat cap a la pobresa. Mentre els seus germans s'entretenen en els seus jocs corretejant entre les hortes i els garrofers, ell pensa en la mala sort del pare i es pregunta per què els hi ha passat a ells, tanta desgràcia.

En Ramon Montaner i Esteva havia sigut un important terratinent, propietari de la casa més noble de Canet de Mar, el Castell dels Canet, conegut també com el Castell de Santa Florentina. Però les circumstàncies adverses en els negocis del comerç amb ultramar van fer que el senyor Montaner es veiés amb la necessitat de vendre's el castell, les masies i les terres. El castell dels seus avantpassats des del segle XVII. La situació de ruïna el va empènyer a contracar a despendre's del patrimoni familiar que encara conservava al poble on havia nascut. Fracassat, el 26 de maig de 1840 signava l'escriptura notarial amb la venda perpètua de la masia i del castell de la Vall de Canet. Uns mesos més tard, emmalaltia i moria.

El nou propietari seria Fèlix Carnasoltes i Misser a qui també cedia els drets senyorials que incloïen els homes i les dones que vivien i treballaven les terres del voltant.

I pocs mesos després de la venda del castell i de totes les seves possessions, en Ramon Montaner i Esteva moria deixant una família arruïnada. La nova nissaga dels Montaner desposseïda de les terres, dels negocis, dels títols nobiliaris i dels privilegis. Desposseïda, finalment, del valuós Castell de Santa Florentina.

Ja no ens queda res. Pensa en Ramonet recordant les paraules de fa una estona en la veu afeblida de la seva mare. Només l'orgull de pertànyer a un llinatge i la força que atorga la dignitat humana l'encoratjarà, a partir d'ara.

Ha passat una llarga estona i els udols d'un mussol avisen a la Teresa que ja és de nit. S'aixeca del banc i s'adona que el masover els ha estat observant.

—Senyora, fa fred i ens hem d'afanyar. El viatge a Barcelona serà llarg... vós i els nens han de descansar —el masover s'adreça a la senyora Teresa amb el respecte de tota una vida de servitud als Montaner.

—Sí, Joan, té raó. Els nens haurien de menjar alguna vianda calenta.

La Teresa i els nens entren, com han fet altres vegades, a la cuina de la tosca masoveria. Un espai humil però càlid que els rep amb un desplegament d'olles velles i la llar de foc encesa. Els sis germans es reparteixen pels dos bancs al voltant d'una massissa taula en un racó de l'estança.

La Margarita, la masovera, els serveix unes tasses amb el suc de la carn d'olla.

—Tingui, senyora Teresa, prengui's aquest caldo ben calent. La revifarà. Porta molta estona a la intempèrie.

En Joan, que segueix amb el cigarro a la boca, s'adreça a la seva mestressa.

—Senyora, no pateixi. Nosaltres tindrem cura del castell.

—Joan, vull que prioritzeu les terres. Necessiten molta dedicació. Què us he de dir. Fa setmanes que no plou i les basses no estan del tot plenes —li ordena al masover amb un to de veu forçat.

—Farem tot el que estigui a les nostres mans.

Els nens sopen sota l'atenta mirada de la germana gran i ja ningú parla. Les ordres de la senyora Teresa han quedat ben clares pel matrimoni de masovers que seguiran hivern rere hivern tenint cura del vell casalot i de les hortes.

En Ramonet escura el vol del caldo mentre segueix mirant el foc, pensatiu.

—Seré ric com el pare i recuperaré el castell i tornarà a ser dels Montaner —repeteix internament amb una intenció del tot focalitzada, visualitzant en les flames del foc el seu somni. El seu futur.

Aquesta nit, és la darrera nit que dormiran amb la fredor de les estances de la planta noble, ara mig buides, i amb l'únic caliu de l'escalfor dels brasers. El nou propietari ha estat generós amb la Teresa i li ha atorgat, de mutu acord, el temps suficient per endur-se les pertinences més preuades. Objectes familiars de gran valor que es troben repartits per la planta baixa i per la planta noble. Els quartos principals, la capella o el celler, per citar-ne uns quants, estan plens d'objectes antics, tots ells heretats d'èpoques passades.

Acompanyada per la llum d'un canelobre de plata massissa i amb el cor encongit, la Teresa recórrer aquells espais evocant els moments de felicitat. Moments de glòria i de fortuna que el destí cruel de la vida li ha arrabassar.

De sobte, un impuls estrany l'empeny a pujar al segon pis. Avança sigil·losament per un petit passadís fins a una gran sala. El quarto a on el seu espòs els prohibia el pas a ella i als nens. Allà dins, tot sol i tranquil, el senyor Ramon de Montaner i Esteva s'hi passava llargues estones classificant, estudiant i inventariant infinitat de peces i d'utensilis curiosos. Era un amant de les antiguitats i, igual que alguns dels seus avantpassats, col·leccionava amb una passió innata tot allò que despertava la seva curiositat. Ara, a la Teresa li tornen a tremolar les mans quan sent el grinyol de la porta massissa i s'endinsa al *Quarto del Savi*. La sala és un espai caòtic de sostres altíssims fets de volta a la catalana i parets de pedra sense arrebossar. La llar de foc encara té restes de cendra. Feia tant temps que no hi pujava. Sorprenentment, l'envaeixen les piles de missals, els plec de pergamins, els ossos i els animals dissecats com si visités, tament, un museu.

Tot es troba en un aparent desordre tan ben ordenat que li provoca un efecte d'estupor i alhora d'admiració cap al seu difunt marit. El Quarto del Savi. Sí, així era com l'anomenava en Ramon transportant-se al món dels alquimistes a través de les olors, les textures i la pols. El seu refugi, on hi passava llargues estones les nits d'estiu i les tardes d'hivern quan la vida, els negocis i la fortuna li somreien. Quan gaudia de salut i la família creixia amb un fill, i un altre, i un altre.

I és aquí, sentint-lo a prop seu, on finalment la Teresa es desfà en un plor profund i desesperat.

—Ajuda'm estimat, ajuda'm. Amb tanta criatura no sé com me'n sortiré.

A primera hora de l'alba, els nens s'acomienen dels masovers amb una barreja de llàgrimes i de son als ulls. A l'interior del carruatge s'instal·len quatre fills i la mare. La Maria s'asseu al costat del capatàs agafant les regnes d'un dels tres cavalls. En Ramonet prefereix anar al davant amb la germana gran que, d'aquí a uns dies, als seus dinou anys esdevindrà l'esposa d'un impressor de Barcelona.

El petit Ramon comença a estar neguitós per forjar-se un futur esperançador com el de la seva germana.

Al bosc, a les hortes i als camins el silenci de l'albada ho impregna tot. La família s'allunya del castell pel camí de carro flanquejat per velles alzines i plàtans. Al tram final del camí un roure quasi mil·lenari els observa també silenciosos. I amb la llum incipient de la matinada, les dues torres s'intueixen en la llunyania altives i solitàries. Ja ningú les mira. Són ombres que ja formen part del passat. Els espera un llarg viatge fins a Barcelona a on en Pere Domènech els acollirà amb els braços oberts. Ell és l'esperança de la Teresa. Un famós relligador de llibres que els podrà salvar de la misèria.

UNIVERSITAT DE BARCELONA. Març de 2013

La tesi doctoral

Són dos quarts de nou del matí i en una aula buida de la facultat d'Història de l'Art de la Universitat de Barcelona, l'Alba Casals repassa els últims serrells per a la defensa de la seva Tesi doctoral. És un dels moments més importants de la seva intensa carrera. A pocs mesos per complir quaranta anys, en porta més deu preparant-se per a aquest moment. La prova final per esdevenir Doctora en Història de l'Art.

L'Alba és una dona atractiva, amb una aparença de seguretat i control convincents. Amb una bellesa natural, extremadament femenina.

Per a l'ocasió, vesteix un conjunt de jaqueta pantaló color cru. Sota la jaqueta ajustada a la cintura, ressalta una camisa negra setinada lleugerament escotada. Un abric de cuir llarg fins als peus li acaba de conferir un toc de sobrietat resseguint el seu metre setanta d'alçada.

Asseguda en una taula auxiliar situada al costat de la taula presidencial a on, en breu, s'asseuran els quatre membres del tribunal acadèmic, intenta controlar els nervis. Respira profundament al mateix temps que va col·locant els apunts ben disposats sobre la taula i obre el portàtil per preparar les imatges que projectarà. La seva Tesi tracta sobre les mal anomenades arts menors del Modernisme català i com van ser elevades a la categoria d'art. Al llarg de la seva investigació, l'Alba ha frisat recopilant material inèdit d'alguns tallers de vitrallers, de forjadors, de fusters i de ceramistes que encara sobreviuen. Oficis, els d'aquests artesans que vol posar en valor, recuperant així la història d'unes nissagues familiars entregades als seus oficis, generació rere generació.

Comença a entrar la gent a la sala. Els seus pares són els primers a saludar-la. Els quatre catedràtics del tribunal acadèmic entren junts parlant de forma distesa. Entre ells, la senyora Elisabeth Valls, la directora de la Tesi de l'Alba, la saluda.

—Estigues tranquil·la, ho faràs bé.

La sala està en silenci i l'Alba, després de les salutacions als companys i familiars, ara sembla absentar-se de totes les mirades.

—Bon dia, són les deu en punt. Donem pas a la defensa de la Tesi doctoral de l'Alba Casals, professora associada al departament d'Història de l'Art i que ha dirigit la Doctora Elisabeth Valls.

L'Alba es posa les ulleres i mira cap a la taula presidencial, saludant amb el cap als catedràtics que l'han d'avaluar. Tot seguit, es fixa en els seus pares que estan asseguts a la primera fila i, amb un moviment subtil, dirigeix la mirada cap a la cadira buida que hi ha al costat de la seva mare. Està reservada per en Carles, el seu marit, que encara no ha arribat. Es fixa, finalment, en l'expressió seria i expectant de l'Elisabeth.

Nerviosa, sospira i comença.

—Moltes gràcies. La Tesi que presento té l'objectiu de recuperar la memòria històrica dels artesans del segle dinou que varen representar un nou moviment...

Les paraules i les frases ben estructurades ressonen per tota la sala embolcallades de passió. L'Alba gesticula enèrgica alhora que va projectant una infinitat d'imatges antigues a la pantalla. Tothom l'escolta amb atenció, excepte el seu marit que encara no ha arribat. El tribunal acadèmic, format per dues dones i dos homes, va prenent nota al llarg de les dues hores de dissertacions. L'Alba parla i parla amb una força que emergeix amb ganes del seu interior, pronunciant un discurs que ha anat gestant i madurant amb els anys. Alliberant, per fi el neguit i el patiment i el cansament. Ho està fent bé.

De sobte, una presència al mig de la sala la distreu del seu discurs. Parpelleja durant unes mil·lèsimes de segon i s'adona que és en Carles. La molesta i fa l'intent d'ignorar-lo. Ell procura no cridar l'atenció i s'asseu, amb un gest còmplice, a la cadira buida que la sogra li ha estat reservant.

—Ho està fent molt bé —li diu la mare de l'Alba sense dissimular un punt d'orgull.

Després de respondre les preguntes pertinents dels membres del tribunal i esperar la deliberació, l'Alba aprova la Tesi doctoral amb molt bona qualificació. Els episodis durs de la seva vida que han precedit aquest dia, culminen amb el reconeixement i la recompensa que es mereixia. Esforç, perseverança, resiliència. Satisfeta, ara, celebra l'èxit amb la família, amics i companys en un restaurant del barri del Raval, proper a la facultat. Per fi, la doctora en Història

de l'Art Alba Casals pot passar pàgina als obstacles, als dubtes i a les pors. Deixar enrere la pressió i l'estrès per conciliar la feina, la Tesi i el rol de mare.

Al restaurant l'ambient és distès i ella rep les felicitacions amb un somriure exultant com una nena en la seva festa d'aniversari.

—Ets una crac! La meva doctora en art —li etziba en Carles oferint-li una copa de vi.

—Doctora en Història de l'Art. —puntualitza, ella— Com és que has arribat tan tard?